

Läroplaners demokratiska anslag

Gunnar Gårdemar

Svenska språket, Institutionen för kultur och kommunikation

Linköpings universitet

Ruotsissa ja Suomessa lukion opetussuunnitelmissa demokraattinen arvoperusta ilmaistaan selkeästi. Niiden johdannoissa korostetaan, että koulutuksen tehtävänä on luoda ja vahvistaa kunnioitusta ihmisoikeuksia ja perustavia demokraattisia arvoja kohtaan. Demokratia ja ihmisoikeudet ovat keskeisesti läsnä myös ruotsalaisissa kurssi- ja oppiainesuunnitelmissa. Keskeistä tehtävässä, jonka opetussuunnitelmat antavat koululle, on siis oppilaan kasvattaminen kansalaiseksi, joka ylläpitää ja kehittää demokraattista, tulevaisuuden haasteisiin vastaamaan kykenevää yhteiskuntaa. Koulun tulee sekä uudistaa että kehittää yhteiskuntaa.

Artikkelissani tutkin, miten demokraattinen arvopohja ja kansalaisuuskasvatus ilmaistaan kielellisesti ruotsalaisissa ja suomalaisissa opetussuunnitelmissa. Aineisto koostuu opetussuunnitelmien johdannoista. Tutkimuksen tarkoituksena on määrittellä olennaisia demokratiaan liittyviä teemoja ja verrata, millä sanoin ne rakentavat demokraattista arvoperustaa. Sanaston analyysin avulla voidaan saada tietoa siitä, millaisten seikkojen opetussuunnitelman tekijät ymmärtävät rakentavan tätä arvoperustaa ja muodostuvan osaksi kansalaisuuskasvatus. Koska tutkimusaineisto on kahdelta vuosikymmeneltä, tarkoituksena on myös tutkia, kuinka demokraattinen arvopohja on ilmaistu kielellisesti eri aikoina ja kuinka sen ilmaisu on muuttunut.

Nyckelord: läroplan, demokrati, värdegrund, Sverige, Finland

1 Inledning och syfte

En utgångspunkt för denna artikel finns i min avhandling *Svenska enligt statens vilja* (Gårdemar 2013) där jag granskar mål och anvisningar i läroplaner för gymnasiet i Sverige och Finland. Granskningen visar att läroplanerna har en klart uttalad demokratisk värdegrund och att demokrati är det *makrotema*, det övergripande temat, som genomsyrar läroplanerna. Detta visar sig genom att läroplanerna vill att gymnasiet utvecklar eleven till en självständig och ansvarskännande individ som är med och formar ett framtida, humanistiskt och demokratiskt samhälle (Englund 2005: 117). Demokrati och mänskliga rättigheter nämns inte bara i själva läroplanerna utan finns med som tema i både kurs- och ämnesplaner och här har flera debattörer och forskare särskilt sett svenskämnet, det vill säga modersmålsämnet, som ett demokrati- och värdegrundsämne (se t.ex. Malmgren 1989).

Som en fördjupning till min avhandling vill jag här ytterligare granska värdegrunden i gymnasiets läroplaner i Sverige och Finland för att finna specifika karakteristika i läroplanernas föreställningar om demokrati. Syftet är därför att urskilja väsentliga demokratiska teman i respektive lands läroplaner och visa med vilka ord och begrepp som demokratibegreppet konstitueras i läroplanerna. I syftet ingår en jämförelse av värdegrunden mellan en svensk och en finländsk läroplan för att se om uppfattningen av hur demokrati ska gestaltas i gymnasiet skiljer sig åt länderna emellan.

2 Material och metod

Materialet består av för Sveriges del från *Läroplan för de frivilliga skolformerna Lpf 94* (1994) och för Finlands del av *Grunderna för gymnasiets läroplan 2003* (2004), i fortsättningen Lpf 94 och Grgy 03. I Lpf 94 har jag valt att granska avsnitt 1.1 *Grundläggande värden* ur kapitlet Skolans värdegrund och uppgifter. Ur Grgy 03 har motsvarande avsnitt valts, nämligen 2.2 *Grundläggande värderingar* som ingår i kapitlet Gymnasieutbildningens uppgift och grundläggande värderingar. Det valda avsnittet omfattar två sidor i Lpf 94 och drygt en halv sida i Grgy 03. Således fokuserar jag på två avsnitt som tydligt pekar ut värden och värderingar som ska gälla för gymnasiets utbildning. Dessa avsnitt kommer tidigt i läroplanerna och av avsnittens rubriker framgår att gymnasiets värdegrund anvisas, vilket gör att avsnitten kan betraktas som läroplanernas ideologiska anslag.

I beskrivningen av läroplanernas värdegrund kan man notera att Lpf 94 talar om *värden*, medan Grgy 03 talar om *värderingar*. Frågan är vilken betydelseskillnad som råder mellan dessa begrepp. I ett resonemang kring värdegrundsbegreppet anför Lahdenperä (2001: 116) att *värde* skapas av *värderingar* av skiftande slag och värderingar kan motiveras men inte bevisas. Värderingars funktion är att ta ställning till olika fenomen genom individers och institutioners tyckande, prioriteringar, attityder och reaktioner. Således förefaller Lahdenperä se värde som överordnat värderingar, vilket möjligen indikerar att Lpf 94 uttrycker sig på en något högre abstraktionsnivå än Grgy 03 i detta avsnitt. För min del betraktar jag de båda begreppen som synonyma men jag behåller respektive läroplans benämning och talar därför omväxlande om både värde och värdering.

Den använda metoden är textanalys med en modell hämtad från Hellspong (2001: 25–45) som ger underlag för att urskilja texternas ideationella och textuella struktur, det vill säga texternas innehåll och språkliga utformning. Metoden är komparativ eftersom jag jämför två läroplaner. Läroplanernas makrotema är som nämnt demokrati och detta makrotema fördelar sig på olika delämnena, *mikroteman* (fortsättningsvis endast teman), som jag söker urskilja tillsammans med det innehåll som utvecklas kring dessa, det vill säga de *propositioner* som kan knytas till olika teman (Hellspong 2001: 35–36). I den textuella strukturen begränsar jag undersökningen till textens *lexikon* och endast till *substantiv*, eftersom denna är den ordklass som främst ger texten innehåll. Sedan kategoriserar jag substantiven under de teman som jag funnit för att på så sätt frilägga läroplanernas demokratiska anslag och värdegrund.

3 Samhälle och skola

Eftersom skolan har ett uppdrag av samhället att fostra och utbilda individer kan det vara rimligt att se vad samhället genom sin lagstiftning säger om demokrati i skolan (Hansén 1991: 63; Carlgren & Marton 2000: 186). Först en passage ur den svenska skollagen.

Utbildningen ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors likavärde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor. (Skollagen 1 kap. 2 och 9 §§)

Sedan ett utdrag gymnasielagen i Finland.

Gymnasieutbildningens mål är att stödja de studerandes utveckling till goda, harmoniska och bildade människor och samhällsmedlemmar samt att ge dem sådana kunskaper och färdigheter som de behöver för fortsatta studier, i arbetslivet, för fritidsintressen och en allsidig personlighetsutveckling. (Gymnasielagen § 2, Utbildningens mål 20.12.2013/1044)

I utdraget från den finländska lagen nämns visserligen inte demokrati explicit, men ett demokratiskt samhälle bör ändå vara resultat av målet att utveckla goda, harmoniska och bildade människor och samhällsmedlemmar. Textutdragen visar alltså att demokrati

i gymnasieskolan har ett starkt legalt stöd i både Sverige och Finland, vilket följaktligen bör visa sig i läroplanstexterna.

I takt med att samhället har utvecklats har också de krav samhället ställer på skola förändrats. Forskning visar att läroplanerna med tiden har utökat de ideologiska inslagen och mindre betonat uppgiften att producera kvalificerad arbetskraft för samhällets behov och mer att skolan ska vara möjlighet för individens självförverkligande och för utveckling av demokratin (Svingby 1978: 206–208). Så visar Linné (2010: 49) att läroplanerna gått från att betona Gud och fosterlandet som värdegrund på 1800-talet till att betona demokrati under 1900-talet. Som Wahlström (2002: 30) skriver har utbildning fått rollen dels att anpassa individerna till ett existerande samhälls- och arbetsliv, dels att bidra till framtidens samhälle som kräver nya kunskaper, attityder och värderingar. Således är både samhälllig produktion och reproduktion nödvändiga för samhällets existens och utveckling (Lindensjö & Lundgren 2000: 13–15). Sammanfattningsvis tolkar Hansson (2011: 37) senare tids forskning om läroplaner att den tidigare synen som innebar att eleven kommer att vara en delaktig medborgare i ett demokratiskt samhälle har ersatts av inställningen att skolan medverkar i individuella livsprojekt som mer kännetecknas av egennyttan (jfr Englund 2005: 128).

4 Betydelser i ordet demokrati

Vad har ordet *demokrati* för betydelser och vilken typ av ord är det? I ett ords betydelser urskiljer Linell (1978: 158–159) olika komponenter: kognitiv betydelse, stilistisk betydelse och associativ betydelse. I den associativa betydelsen urskiljs konnotativ (kunskap om referenterna), emotiv (attityd till referenterna) och inomspråkligt associativa betydelser (hyponymi, synonymi, samförekomst). Det som jag menar är intressant här är de inomspråkligt associativa betydelser som ordet *demokrati* kan ha genom semantiska relationer till andra ord i läroplanerna som också beskriver värden och värderingar. Här väljer jag att betrakta demokrati som ett överordnat begrepp som i sig innehåller underordnade och mindre generella ord och begrepp som ges i läroplanerna: Med andra ord är *demokrati* en *hyperonym* med flera underordnade hyponymer i läroplanstexterna, vilket

också ligger i linje med att jag betraktar demokrati som makrotema i dessa avsnitt och för hela läroplanerna.

När man söker definiera ords betydelser talar man om extension och intension, alltså ordens omfång och betydelsedjup. *Extension* är mängden av alla möjliga referenter till ordet ifråga, medan *intension* är summan av de villkor eller egenskaper som de möjliga referenterna måste uppfylla eller inneha. Johnson-Laird (1983) nämner i *Mental models* tre intensionstyper: *analytiska ord*, *naturord* och *ord med konstruktiv semantik*. För analytiska ord är betydelsen definitionsmässigt given (t.ex. ordet *handling*) och denna ordtyp är vanlig i lagtexter och i vetenskapligt språkbruk. För naturorden är det naturen som ger kategorierna (t.ex. *vatten*, *sten*, *häst*). För ord med konstruktiv semantik gäller att de betecknar föremål och fenomen som är produkter av människan (t.ex. *stol*, *nation*, *melodi*). Sådana ord är mentala konstruktioner och har följaktligen inte någon naturlig struktur för hur fenomenen ska klassificeras. Således bör *demokrati* vara ett ord med konstruktiv semantik enligt en intensionell definition och det är hur semantiken konstruerats i detta ords betydelse som granskas här.

Ord kan också ha olika värdeladdning genom att uttrycka en viss attityd eller värdering av den företeelse ordet syftar på. Värdeladdningen kan vara positiv eller negativ genom att orden används för att uttrycka gillande eller ogillande efter en uppfattning som en stor majoritet av ett språksamfund har (Malmgren 1989: 60). Ord kan också nästan sakna värdeladdning och är då neutrala. Vissa ord tillhör en ideologisk vokabulär, vilket inte behöver innebära att ordet är värdeladdat. Malmgren (1989: 61, 69) karakteriserar emellertid *demokrati* som ett ideologiskt ord med konstant starkt positiv värdeladdning. Denna slutsats indikerar att de ord som konstituerar demokrati i läroplanerna till stor del består av ord med positiv värdeladdning.

5 Analys och resultat

I de granskade textavsnitten har jag till makrotemat demokrati funnit tre teman till vilka ett antal propositioner är knutna, nämligen *människans egenvärde*, *övriga grundläggande värden och värderingar* och *skolans uppgift*. Här kunde andra teman naturligtvis vara tänkbara och även propositionernas kategorisering under olika teman kan diskuteras. Så är människans egenvärde också ett grundläggande värde, men jag menar att just detta värde betonas extra i läroplanstexterna. Därför förtjänar det ett eget tema och till detta knyts propositioner som mer direkt pekar ut människor. Sedan har jag valt ut propositioner som kan föras till temat skolans uppgifter, vilket gör att kvarstående propositioner kategoriseras under temat övriga grundläggande värden eller värderingar. Teman med tillhörande propositioner visas i figur 1.

Lpf 94	Grgy 03
<p>Människans egenvärde</p> <ul style="list-style-type: none"> • Människolivets okränkbarhet • Individens frihet och integritet • Alla människors lika värde • Jämställdhet mellan kvinnor och män • Solidaritet med svaga och utsatta 	<p>Övriga grundläggande värderingar</p> <ul style="list-style-type: none"> • Finländsk bildningstradition • Nordiskt och europeiskt kulturarv • Bildningsideal: strävan efter sanning, mänsklighet och rättvisa
<p>Övriga grundläggande värden</p> <ul style="list-style-type: none"> • Etik på kristen tradition • Västerländsk humanism • Respekt för vår gemensamma miljö • Icke-konfessionell undervisning 	<p>Människans egenvärde</p> <ul style="list-style-type: none"> • Undervisning ska utgå från värde för livet och respekt för mänskliga rättigheter • Studerande ses som individer som själva bygger upp sitt lärande, sina kunskaper och sin världsbild
<p>Skolans uppgift</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skolan ska låta elev finna sin unika egenart för att kunna delta i samhällslivet och ge sitt bästa i ansvarig frihet • Fostran till rättskänsla, generositet, tolerans, ansvarstagande 	<p>Skolans uppgift</p> <ul style="list-style-type: none"> • Studerande bör lär sig värna om, bedöma och förnya kulturarvet • Främja öppen demokrati, jämlikhet och välfärd • Beakta att människan iakttar och strukturerar verkligheten med alla sinnen • I fostran betonas samarbete, positiv samverkan och ärlighet • Fostran till tolerans och internationellt samarbete • De studerande ska lära känna sina rättigheter och skyldigheter och mogna till vuxna som tar ansvar för sina handlingar och sina val • Lära att framtidens byggs av gemensamma beslut och arbete • Se till att de studerande får en nyanserad uppfattning medborgares rättigheter i Finland, Norden och EU • Undervisningen ska sporra studerande att upptäcka motsättningar mellan värderingar och verkligheten och att kritiskt granska olika möjligheter • Betona principer för hållbar utveckling och ge studerande färdighet i att möta utmaningar

Figur 1. Teman och propositioner i Lpf 94 och Grgy 03

Som framgår av figur 1 ger de båda läroplanerna liknande teman men detta sker med litet olika betoningar och konkretiseringar liksom att ordningen i texterna är olika. Lpf 94 inleder med temat människans egenvärde, medan Grgy 03 inleder med temat övriga grundläggande värderingar genom att tala om finländsk bildningstradition, nordiskt och europeiskt kulturarv. Grgy 03 specificerar också att bildningsidealet är strävan efter sanning, mänsklighet och rättvisa, vilket ger bildning ett visst intensionsdjup. Temat människans egenvärde är mer specificerat i Lpf 94 särskilt genom talet om jämställdhet mellan kvinnor och män och solidaritet med svaga och utsatta. I detta tema är Grgy 03 mer generell medan Lpf 94 har större intention genom konkretiseringar och genom att ange olika referenter också större extension än Grgy 03. Under temat övriga grundläggande värden och värderingar nämner Lpf 94 inget om bildning, men läroplanen anger kristen tradition som ett värde även om undervisningen ska vara icke-konfessionell. Om kristen tradition sägs inget i detta avsnitt i Grgy 03. Vidare anför Lpf 94 västerländsk humanism som grundläggande värde vilket ger texten ett vagt intryck, eftersom humanism inte konkretiseras i övrigt. Således är Lpf 94 mindre specifik i temat övriga grundläggande värden och värderingar än vad Grgy 03 är.

I temat skolans uppgift anför Grgy 03 betydligt fler punkter än vad Lpf 94 gör. Detta innebär att Grgy 03 tydligare pekar ut skolans fostrande funktion, vilket stämmer med kapitelrubriken till det granskade avsnittet (se ovan). Grgy 03 nämner värderingar som samarbete, samverkan och ärlighet och anser att framtiden byggs av gemensamma beslut och gemensamt arbete. Lpf 94 talar å sin sida om fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande som värden. Vidare vill Grgy 03 i detta tema att de studerande ska lära känna sina rättigheter och skyldigheter. Gymnasiet ska även ge de studerande en nyanserad uppfattning om medborgares rättigheter i Finland, Norden och Europa, vilket innebär att Grgy 03 ger en europeisk kontext åt demokratibegreppet. Det internationella perspektivet i Grgy 03 stärks genom att läroplanen anvisar fostran till internationellt samarbete, medan Lpf 94 egentligen endast nämner västerländsk humanism som ett grundläggande värde och inte som skolans uppgift. Grgy 03 är alltså konkretare och utförligare än Lpf 94 i temat skolans uppgift och synes vara mer intresserad av individens utveckling än vad Lpf 94 är. Detta visar sig bland annat genom att Grgy 03 vill att skolan ska sporra de studerande att upptäcka motsättningar mellan vär-

deringar och verklighet. De studerande ska också lära sig att kritiskt granska olika möjligheter och skolan ska ge färdighet i att möta utmaningar. Lpf 94 talar mer svävande om att eleven ska finna sin unika egenart för att därigenom på bästa sätt delta i samhällslivet. Genom att Grgy 03 listar det som är skolans uppgifter beskrivs också indirekt vilka värderingar som ska gälla för undervisningen och gör att de grundläggande värderingarna i Grgy 03 konkretiseras genom en djupare intension.

Nästa steg i analysen är att granska intensionen och extensionen för ordet *demokrati*, det vill säga hur den konstruktiva semantiken gestaltas. Som en grund för denna granskning har jag förtecknat alla substantiv efter den frekvens som dessa förekommer i de båda avsnitten i Lpf 94 och Grgy 03. Först kan det konstateras att ordet *demokrati*, det vill säga makrotemat, nämns endast en gång i respektive avsnitt. De substantiv med högst frekvens i Lpf 94 är *skola*, *undervisning* och *elev* och i Grgy 03 *gymnasium* och *studerande*, vilket gör att texterna har två huvudaktörer: institutionen skola och individen elev/studerande – en sorts dualism som texterna kontinuerligt utgår från. Här markerar Lpf 94 att eleven är huvudobjektet, för läroplanens anvisningar riktas genom att använda substantivet *elev* hela 17 gånger. Intressant är användningen av ordet *medborgare* i Grgy 03 eftersom det understryker skolans samhälleliga roll. I övrigt är spridningen av substantiv stor genom att många förekommer endast en gång.

De absolut flesta substantiv som förekommer i båda planerna är sådana som vi normalt uppfattar som ord med positiv värdeladdning. Substantiv med negativ värdeladdning så som *diskriminering*, *främlingsfientlighet*, *intolerans* och *trakasseri* är betydligt färre och förekommer endast när det handlar om något som skolan ska ta avstånd ifrån eller bekämpa. Sådana substantiv förekommer nästan bara i Lpf 94, medan Grgy 03 har ett enda, nämligen *missförhållande*. Detta innebär att Grgy 03 anvisar de värderingar som ska gälla och som konsekvens av detta utesluts indirekt negativa värderingar av olika slag. Däremot anser tydligen Lpf 94 detta inte vara nog, utan markerar i klartext vissa handlingar och värden som uteslutna, vilket innebär ett slags extra avståndstagande mot sådant som icke är önskvärt.

I kategoriseringen av de förekommande substantiven under de tre temana som de båda läroplanerna anför har till temat människans egenvärde förts de substantiv som betecknar människor eller på annat sätt är personbetecknande. I Lpf 94 återfinns förutom det högfrekventa *elev* även *människa*, *människoliv*, *identitet*, *individ*, *kvinn*a, *man*, *svaga* och *utsatta*; i Grgy 03 finns *individ*, *medborgare*, *människa*, *mänsklighet* och *vuxen*. Här ger således Lpf 94 mer extension åt demokrati än vad Grgy 03 gör genom att peka ut fler referenter.

Till temat övriga grundläggande värden och värderingar har förts substantiv som betecknar värden eller värderingar och ord med liknande betydelse. Lpf 94 har *värde* flest förekomster följt av *ansvar* (även i *ansvarstagande*), *frihet*, *förmåga*, *skyldighet*, *värdering*, *aktning*, *demokrati*, *diskriminering*, *etik*, *frihet*, *fördom*, *förståelse*, *generositet*, *humanism*, *hänsyn*, *inflytande*, *integritet*, *internationalisering*, *intolerans*, *jämställdhet*, *kultur*, *kulturarv*, *likvärdighet*, *mångfald*, *okränkbarhet*, *religion*, *respekt*, *rätt*, *rättighet*, *rättskänsla*, *skyldighet*, *solidaritet*, *ställningstagande*, *tillhörighet*, *tolerans*, *trakasser*i, *trosuppfattning*, *uppfattning* och *värderingsgrund*. I detta tema har Grgy 03 *rättighet* och *värdering* med flest förekomster, sedan kommer *ansvar*, *bildningsideal*, *bildningstradition*, *demokrati*, *jämlikhet*, *kulturarv*, *liv*, *missförhållande*, *motsättning*, *princip*, *respekt*, *rättvisa*, *sanning*, *skyldighet*, *ställningstagande*, *tolerans*, *uppfattning*, *välfärd*, *värdegrund*, *vördnad* och *ärlighet*.

Således ger Lpf 94 större intensionsdjup än vad Grgy 03 gör i temat grundläggande värden och värderingar. Lpf 94 talar om både *ansvar* och *frihet* och synes genom att nämna *skyldighet* två gånger betona individens plikt mot samhället. Grgy 03 nämner *rättighet* fyra gånger medan *ansvar* och *skyldighet* förekommer endast en gång var, vilket gör att utgångspunkten här mer kan vara individens än samhällets. Noterbart är substantivet *vördnad* i Grgy 03 som nog inte skulle användas i Lpf 94, eftersom det uppfattas som ålderdomligt. Dock kan man tycka att det är befriande att Grgy 03 använder ett så konkret ord som *ärlighet*. Åter ska nämnas att bildning är viktigt för Grgy 03 medan detta ord inte förekommer i Lpf 94.

Till temat skolans uppgift har förts substantiv som kan bedömas vara av allmän skolrelaterad typ. För Lpf 94 har *mål*, *möjlighet* och *utbildning* flest förekomster. Mindre vanliga och oftast med bara en förekomst och återgivna i alfabetisk ordning är till exempel i Lpf 94 *arbetsform*, *fostran*, *krav*, *kunskap*, *kunskapsnivå*, *läroplan*, *mötesplats*, *samhälle*, *skolform*, *studieresultat*, *undervisning*, *utbildningsutbyte*, *verksamhet* och *ämne*. För Grgy 03 finns i detta tema *fostran*, *gymnasietid*, *gymnasieundervisning*, *mål*, *utmaning* och *verklighet* med flest förekomster. Mindre vanliga är exempelvis *arbete*, *beslut*, *färdighet*, *kunskap*, *läroplan*, *läroämne*, *möjlighet*, *organisation*, *praktik*, *skolarbete*, *verksamhetskultur* och *världsbild*. Intressant är att Lpf 94 ser skolan som en social och kulturell mötesplats, vilket vittnar om en pluralistisk människosyn där mångfalden är ett grundläggande värde. Grgy 03 betonar fostran och förefaller i övrigt vara intresserad av skolan som institution och organisation.

6 Sammanfattning

Vad menas då med demokrati enligt Lpf 94 och Grgy 03? Enligt min mening kan den semantiska konstruktionen av ordet *demokrati* förenklat ses som de propositioner som finns under de två temana människans egenvärde och andra grundläggande värden och värderingar. Temat skolans uppgift är inte på samma sätt ett klargörande av vad demokrati är även om demokrati förhoppningsvis blir konsekvensen av att skolan sköter dessa uppgifter. Läroplanernas konstruktion av demokrati utifrån propositionerna under temana människans egenvärde och andra grundläggande värden och värderingar redovisas i figur 2.

Lpf 94	Grgy 03
<ul style="list-style-type: none"> • Människolivets okränkbarhet • Individens frihet och integritet • Alla människors lika värde • Jämställdhet mellan kvinnor och män • Solidaritet med svaga och utsatta • Etik på kristen tradition • Västerländsk humanism • Icke-konfessionell undervisning 	<ul style="list-style-type: none"> • Vördnad för livet • Respekt för mänskliga rättigheter • Finländsk bildningstradition • Nordiskt och europeiskt kulturarv • Bildningsidealen strävan efter sanning, mänsklighet och rättvisa

Figur 2. Demokrati enligt Lpf 94 och Grgy 03

Av figur 2 framgår att läroplanerna speglar intentionerna i Skollagen och Gymnasielagen. Eftersom avsnittet i Lpf 94 är längre än motsvarande avsnitt i Grgy 03 kan Lpf 94 utveckla värdegrunden mer än Grgy 03. Sammantaget är den konstruktiva semantiken för demokrati mer elaborerad i Lpf 94 än i Grgy 03 även om läroplanernas värdegrunder är lika. Om man vill finna ett demokratiskt nyckelord för Lpf 94 kan detta vara *likvärdighet*, medan nyckelorden för Grgy 03 kan vara *bildning* och *fostran*. Visserligen anvisas demokrati på åtskilliga fler ställen i läroplanerna, men som en beskrivning av deras demokratiska anslag kan denna undersökning ge besked.

Källor

Grunderna för gymnasiets läroplan 2003 (2004). [online]. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen. [citerat 18.12.2009]. Tillgänglig: <http://www02.oph.fi/svenska/ops/gymnasiet/gymnlp.pdf>
Läroplan för de frivilliga skolformerna Lpf 94 (1994). [online]. [citerat 18.12.2009]. Tillgänglig: <http://www.skolverket.se/>

Referenser

- Carlgrén, Ingrid & Ferenc Marton (2000). *Lärare av i morgon*. Stockholm: Lärarförbundets förlag.
- Englund, Tomas (2005). *Läroplanens och skolkunskapens politiska dimension*. Göteborg: Daidalos.
- Gårdemar, Gunnar (2013). *Svenska enligt statens vilja. Textanalytiska perspektiv på läroplaner och kursplaner i svenska som modersmål för gymnasiet i Sverige och Finland från 1960-tal till 2000-tal*. Vasa: Vasa universitet.
- Hansén, Sven-Erik (1991). *Tradition och reform. Urval och konstruktion av modersmålsämnet i läroplanstexter från 20-tal till 80-tal*. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Hansson, Fredrik (2011). *På jakt efter språk. Om språkdelen i gymnasieskolans svenskämne*. Malmö: Malmö högskola.
- Hellspong, Lennart (2001). *Metoder för brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Johnson-Laird, Philip Nicolas (1983). *Mental models: towards a cognitive science of language, inference, and consciousness*. Cambridge: Cambridge Univ. Press.
- Lahdenperä, Pirjo (2001). Värdegrunden som exkluderande eller inkluderande diskurs. I: *Värdegrund och svensk etnicitet*, 116–137. Red. Göran Linde. Lund: Studentlitteratur.
- Lindensjö, Bo & Ulf P. Lundgren (2000). *Utbildningsreformer och politisk styrning*. Stockholm: HLS Förlag.
- Linell, Per (1978). *Människans språk*. Lund: Liber.
- Linné, Agneta (2010). *Lärarytelse i historisk belysning*. [online]. Bromma: TAM-Arkiv, Lärarförbundet, Lärarnas Riksförbund, SFHL och Stiftelsen SAF. [citerat 25.5.2012]. Tillgänglig: http://www.lararnashistoria.se/article/lararytelsens_historia
- Malmgren, Sven-Göran (1989). Om övertalande ord i riksdagspartiernas språk. I: *Orden speglar samhället*, 57–78. Sture Allén, Martin Gellerstam & Sven-Göran Malmgren. Stockholm: Allmänna förlaget.
- Svingby, Gunilla (1978). *Läroplaner som styrmedel för svensk obligatorisk skola. Teoretisk analys och ett empiriskt bidrag*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Wahlström, Ninni (2002). *Om det förändrade ansvaret för skolan. Vägen till mål- och resultatstyrning och några av dess konsekvenser*. Örebro: Örebro universitet.